

בעקבות דמויות מופת במורשת העם

רבי יהודה הנשיא

"במקום שאליו אני הולך היו רבים כבר לפני. השאירו שביל, השאירו עץ, השאירו
אבן לרגלי, ומה אני אשאיר אחרי, האם אשאיר איזה דבר?" יורם טהרלב

רבי יהודה הנשיא

קהל היעד: כלל צה"ל הגורם המעביר: מפקד משך השיעור: 30 דקות

רציונאל:

למפקד/ת: מפקד/ת יקר/ה, ט"ו כסלו הוא יום פטירת רבי יהודה הנשיא, וזו גם הזדמנות לעסוק בדמותו רבת ההשפעה, ובדברים אותם נוכל ללמוד ממנה. מערך זה יעסוק בדמותו של רבי יהודה הנשיא בתור מנהיג אחראי ומסור, שקיבל הכרעות קשות בזמנים קשים לעם היהודי. עיקר פועלו מוקדש להכנה מתאימה של העם לקראת הגלות הארוכה שבפתח. החשיבה ארוכת הטווח יחד עם האומץ לקבל החלטות נועזות מבטאים את האחריות הגדולה שהייתה בו לגורלו של העם היהודי.

מטרת על:

חיזוק והעצמת ערך האחריות אצל החיילים, לאור דמותו של רבי יהודה הנשיא.

מטרות ביניים:

- א. החייל יכיר את סיפור חייו של רבי יהודה הנשיא
- ב. החייל יכיר את ערך האחריות, חשיבותו, וביטוייו בפועלו של רבי יהודה הנשיא.
- ג. החייל ידון בביטוייו של ערך זה בצה"ל וביחידה.

מהלך השיעור:

- חלק א:** רבי יהודה הנשיא - נעים להכיר - 10 דקות
- חלק ב:** האחריות בעריכת המשנה "חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם" - 10 דקות
- חלק ג:** האחריות בהעברת ההנהגה – "אל תספדוני בעיירות" - 10 דקות
- סה"כ: 30 דקות

חלק א': רבי יהודה הנשיא- נעים להכיר (10 דקות)

שאל/י: האם מישהו מכם שמע על רבי יהודה הנשיא?
לאחר תשובות החיילים, ספר/י להם בקצרה את קורות חייו של רבי יהודה הנשיא. לצורך כך תוכל להיעזר בנספח. מומלץ להתמקד בדברים הבאים:

רבי יהודה הנשיא (ידוע גם בכינוי "רבי" או "רבינו הקדוש") היה מגדולי חכמי ישראל, נשיא הסנהדרין ועורך המשנה. נולד בסביבות שנת 136 לספירה למשפחה מיוחסת של נשיאים, נצר למשפחת הלל הזקן.
רבי היה מנהיג רוחני ופוליטי ששיקם את היישוב היהודי שסבל מגזרות מצד השלטון הרומאי. מצב היהודים בארץ ישראל לא היה קל לאחר חורבן בית המקדש השני ומרד בר כוכבא, ורבים עברו לארצות אחרות והקימו בהן קהילות יהודיות חדשות. בגלל מעמדו המיוחד וסמכויותיו הרבות, הדתיות והפוליטיות, היה בידו לתקן תקנות רבות לטובת היישוב היהודי ולייצג אותו בכבוד מול השלטון הרומאי, והוא הצליח לשפר מאוד את היחסים עם הממשל הרומי ובכך להיטיב את מצבם של היהודים.

מפעלו העיקרי והחשוב ביותר לדורות היה עריכת המשנה. המשנה היא אוסף של כל ההלכות הדינים והתקנות של חכמי א"י ומשמשת כתשתית לחקיקה הנמשכת ברצף עד ימינו אלה. המשנה מחולקת לששה תחומים ("סדרים" – ששה סדרי משנה) שהקיפו כמעט את כל תחומי חייו של היהודי: מצוות הקשורות בחקלאות (למשל, שמיטה), שבתות וחגים, דיני המשפחה, דיני ממונות ומשפט, סוגי טומאות וטהרתן וכן גם מצוות הקשורות לבית המקדש (שכאמור, כבר חרב). בנוסף להלכות, שהן העיקר, יש במשנה גם סיפורים, משלים ופתגמים המציגים את השקפת עולמם וערכיהם של החכמים (הקרויים "תנאים", מן המילה "משנה") בני הדור.

על רבי יהודה הנשיא מסופר שהיה גם בעל מידות מוסריות נעלות, ולמרות התנהלותו בשררה וכבוד כלפי חוץ עקב תפקידו, כלפי עצמו התנהג בצניעות והסתפק במועט. את העברת ההנהגה לדור הבא עשה רבי יהודה הנשיא בצורה ברורה ואחראית שתמנע אי סדר.

הוא נפטר בסביבות שנת 220, ופטירתו מתאורת כאירוע טראגי. נקבר בקבר מפואר בבית שערים. דמותו היא מופת למנהיגות אחראית ובעלת ראייה לטווח הארוך, דמותו המוסרית והדרכותיו הם מעוררי השראה.

חלק ב': "חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם" (10 דקות)

הסבר/י: אחת ההחלטות ההיסטוריות המשמעותיות ביותר של רבי יהודה הנשיא היא עריכת המשנה. המקרא (הלא היא "התורה שבכתב") הוא המקור למצוות שיהודי חייב בהן, אולם במהלך הדורות עלה הצורך ולברר תכנן של המצוות ומשמעותן מול המציאות ומן הבירור והפירוש של התורה שבכתב נוצרה "תורה שבעל-פה" שנמסרה מדור לדור. כדי להכריע במחלוקות בין החכמים השונים ולקבוע דפוס חוקתי-הלכתי אחיד לכלל העם היהודי כינס רבי יהודה הנשיא את המסורות שלפניו, חילק אותן לתחומיהן השונים ויצר קובץ כתוב ומסודר - המשנה.

עד לכתיבת המשנה היו לעם ישראל את התורה שבכתב "התנ"ך" ואת ה"תורה שבעל פה", העוברת מדור לדור. עד לכתיבת המשנה חל איסור לכתוב את התורה שבעל פה: "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב". אם כן, מדוע פעל רבי יהודה הנשיא כך וערך את התורה שבע"פ לתודה כתובה וסדורה, המשנה? בהקדמת הרמב"ם לספרו "משנה תורה" מתאר הרמב"ם את השתלשלות התורה מאז מתן תורה עד לימיו. וכך הוא מתאר את עריכת המשנה ע"י רבי יהודה הנשיא:

"...הוא (רבי יהודה הנשיא) קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה, וחיבר מהכול ספר המשנה. ושננו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם... כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל. ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה? לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות, ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת, וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח."

לאחר קריאת הקטע, שאל/י במילים שלך:

- לפי הרמב"ם, מהי הסיבה שבגללה שבגללה רבי יהודה הנשיא לעשות שינוי כל כך גדול ולכתוב את המשנה?
- אילו כוחות ותכונות צריך בכדי לעשות שינוי גדול כל כך?
- רבי יהודה הנשיא "לא הניח הדבר כמות שהיה", אלא עשה מעשה, מדוע לפעמים אנחנו מעדיפים לעצום עיניים, לשלב ידיים, להמשיך במצב הקיים?

הסבר/י במילים שלך:

רבי יהודה הנשיא הפעיל סמכותו כדי לעצב מסגרת חוקית-הלכתית אחידה לכלל העם היהודי המפוזר בכל אגן הים התיכון ומזרחה בבבל. בכך נוצרה תשתית לקיום אומה בגולה, ללא בסיס טריטוריאלי, שחוקתה היא מרכז חייה. ואכן, הפרויקט הצליח: מכלל עמי העולם העתיק שגלו או התפזרו במרחב הים התיכון (ומעבר לו), אנו העם היחידי שהתקיים ברציפות תרבותית באחידות מרשימה (למרות הבדלים קטנים בנוסחי תפילה או תקנות בין העדות השונות) עד ימינו אלה.

מנהיגותו של רבי יהודה הנשיא התגלתה במספר היבטים:
א. בזיהוי המשבר: ההבנה כי העדר מוקד לאומי (לאחר חורבן בית המקדש) ופיזור טריטוריאלי של העם דורש מענה.

ב. יצירת מענה הולם: יצירת חוקה (קודיפיקציה) – קובץ המאגד את כלל החכמה שנאספה עד אותה עת תוך קבלת הכרעות.
ג. יכולת להתמודד עם התנגדויות (ומן הסתם היו רבות כאלה בקרב חכמים שלא הסכימו להכרעותיו) ולגבש הסכמה רחבה ("קונצנזוס") סביב המשנה.

בשביל להנהיג צריך להכיר במצב הקיים, כלומר להתבונן בו בתשומת לב וכנות. כמו כן צריך אומץ ותעוזה ללכת נגד הזרם ולעשות את הדבר שנראה בלתי אפשרי. ההבנה של הנחיצות בשינוי וכן אחריות ואכפתיות גדולה לגורל של הסובבים אותי, לעם שלי.

הפחד מכישלון ואי ביטחון בדרך שלנו לפעמים גורמים לנו לשבת בצד. צריך לקחת אחריות כמו רבי יהודה ולתקן מצב נתון אם נראה לנו שדרך אחרת יכולה להוביל אותנו למקום טוב יותר. ברוח צה"ל בערך האחריות נכתב: "החייל יפעל... כשהוא נכון לשאת באחריות לתוצאות פעולותיו", פעמים רבות אנחנו פוחדים לפעול כי אנחנו לא יודעים מה יהיו התוצאות, גם אם בכוונתנו להיטיב, ובגלל הפחד אנחנו מקבלים "רגליים קרות".

חלק ג' - "אל תספדוני בעיירות" (10 דקות)

קרא/י את הקטע הבא והסבר/י אותו: דוגמה נוספת לאחריות בה נקט רבי יהודה הנשיא, היא התנהלותו לפני פטירתו. וכך מתאר זאת התלמוד:

"בשעת פטירתו של רבי (יהודה הנשיא), אמר להן: לחכמי ישראל אני צריך. נכנסו אצלו חכמי ישראל. אמר להן: אל תספדוני בעיירות, והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, שמעון בני חכם, גמליאל בני נשיא, חנינא בר חמא ישב בראש."

הסבר/י: נשיאות עברה בירושה מנשיא לבנו. לפני מותו כינס רבי יהודה הנשיא את החכמים והסדיר את העברת הסמכויות ומנהיגי ישראל של הוא ואמר להם: אל תספידו אותי בעיירות קטנות, ולאחר שלושים יום (ימי האבל) תחזרו לשגרת הלימודים הרגילה, שמעון בני יהיה חכם כלומר אב בית דין, גמליאל בני יהיה נשיא, וחנינא בר חמא יהיה ראש הישיבה.

לאחר הקריאה שאל/י את החיילים במילים שלך את השאלות הבאות, ונהל/י דיון סביב ערך האחריות:

- מה עשה רבי יהודה הנשיא לפני מותו? מה אנו למדים מכך על דמותו? איזה ערך עולה ממעשיו?
- היכן בצבא ניתן להיפגש עם סיטואציות דומות?
- בערך האחריות ברוח צהל נכתב:

"החייל יראה עצמו שותף פעיל בהגנה על ביטחון המדינה, אזרחיה ותושביה. החייל יפעל תוך גילוי מתמיד של מעורבות, יוזמה ושקיפה, בשיקול דעת ובמסגרת סמכותו, כשהוא נכון לשאת באחריות לתוצאות פעולותיו", בחרו מילות מפתח מערך האחריות וכיצד הם באים לידי ביטוי במעשיו וחייו של רבי יהודה הנשיא?

הסבר/י במילים שלך:

רבי יהודה הנשיא מינה את יורשיו ודרש לחזור לשגרה ישר אחרי מותו. בכך הוא פעל בענווה ולא ביקש שיתאבלו עליו יותר מעל אדם אחר, וכמו כן ביטא את החשיבות של הלימוד וההתקדמות, אשר חשוב לשמור עליהם גם כאשר מגיע שינוי גדול. ערך האחריות והדאגה כלפי עם ישראל עולה ממעשיו של רבי יהודה הנשיא.

פעמים רבות במהלך השירות הצבאי אנו נדרשים למסור משימה בצורה מתאימה לבאים אחרינו או לחברים הסובבים אותנו, בין אם במעבר לתפקיד אחר, ובין אם בעבודה הסדירה לצד חיילים אחרים. בסיטואציות מסוימות, אנו נדרשים גם ללקיחת האחריות כשאין מי שיעביר אותה אלינו בצורה מסודרת. לפניך דוגמאות למילים מתוך ערך האחריות והקשרן לדמותו של רבי יהודה הנשיא:

מעורבות – רבי יהודה היה נשיא של העם היהודי שישב בארץ ישראל לאחר חורבן הבית, והנהיג קהילה שחיה בתקופה קשה ומשתנה.

יוזמה – בפעולתו נקט רבי יהודה הנשיא פעולה למען שיפור העתיד ולסייע לשימור מורשת העם.

משמעת עצמית – איסוף ועריכת התורה שבעל פה לספר ברור ואחד היא משימה קשה הדורשת סבלנות, דיוק ושקידה.

שיקול דעת – למרות האיסור, לאחר שהבין את המצב ואת גודל השעה הוא פעל מיתוך שיקול דעת.

מסגרת סמכותו – לפני מותו הוא היה מודע לחשיבות הסמכות וההיררכיה של מוסד גדול ולכן מינה לפני מותו את ממשיכיו.

לשאת באחריות – רבי יהודה היה מנהיג ולכן הבין באמת מדוע מעשיו חשובים ומה יכולים להיות ההשלכות החיוביות והשליליות של מעשיו.

סיכום:

- למדנו על דמותו של רבי יהודה הנשיא ועל קורות חייו
- למדנו על ערך האחריות ועל ביטויו במעשיו של רבי יהודה הנשיא, בדגש על כתיבת המשנה.
- דיברנו על תפקידה של האחריות בצה"ל וביחידה.

הבא/י בפני חיילך את ה"אני מאמין" הפיקודי שלך על חשיבותה של האחריות, ומשמעותה לביצועה של המשימה הצבאית.

מציאת קברו של רבי יהודה הנשיא בבית שערים (ליד טבעון של ימינו):

מתוך אתר רשות הטבע והגנים על גן לאומי בית שערים.

בית שערים הוקמה, כנראה, בימיו של המלך הורדוס, שכן שרידי הבנייה הקדומים ביותר במקום משויכים לתקופתו, אולם עדויות ארכאולוגיות ליישוב במקום יש כבר מתקופת ממלכת ישראל. בית שערים נכללה בתחומי ממלכת החשמונאים. שמה הוזכר בפעם הראשונה בכתביו של יוסף בן מתתיהו, והיא מתוארת כמרכז אחוזותיה של המלכה ברניקי, בתו של המלך אגריפס הראשון ונכדתו של המלך הורדוס. מקור השם הוא, כנראה, בשערים שהיו בחומות העיר, ולפי סברה אחרת הקיפו אותה שדות שעורים. בארמית היא נקראה "בית שריי" ו"בית שרין" וביוונית – "ביסארה". בתקופת השלטון הרומי הייתה בית שערים יישוב יהודי חשוב, אך שמה ושמעה יצאו למרחוק בתקופת המשנה והתלמוד (במאה השנייה ובמאה השלישית לסה"נ). בית שערים הייתה מרכז גדול ללימוד התורה, והיא התפרסמה בעיקר בזכות רבי יהודה הנשיא שהתיישב בה. "רבי" שהיה ראש הסנהדרין, היה סמכות דתית ורוחנית, אבל גם מנהיג מדיני ודמות כריזמטית מובילה בעולם היהודי בימים ההם. בזכות קשריו הרבים עם השלטון הרומי היו לו אחוזות רבות – אחת מהן בבית שערים. בזכות רבי, שגשגה העיירה, פרוחה והתפתחה, ואף שימשה בפרק זמן מסוים מקום מושב הסנהדרין (אחרי שפרעם). בימי שבתו בעיירה ערך רבי יהודה נשיא את אחת מיצירות המופת ביהדות – המשנה, והיא נחתמה בסופו של דבר בציפורי – העיר שבה התגורר ב-17 שנותיו האחרונות. לפני מותו ביקש רבי להיקבר בבית שערים, ולא צפה את השלכות בקשתו. מקום קבורתו היה למקום מקודש, ויהודים רבים ביקשו להיקבר סמוך לו, גם משום הקרבה אליו, אבל גם משום שהשלטון הרומי אסר על קבורת יהודים בהר הזיתים. בית שערים הייתה לנקרופוליס – לעיר מתים – ולמעשה, ל"הר הזיתים" של התקופה הרומית. לאחר פטירתו של רבי דעכה העיירה, ולמרות הקבורה המסיבית לא הצליחה לשגשג כבעבר. איכות הבנייה ירדה, ובמאה הרביעית היא חרבה ונשרפה. בשנת 1924 הגיע לאזור שיח' אברק אלכסנדר זייד, ממייסדי ארגון "בר גיורא" ואחר כך ארגון "השומר". זייד, איש העלייה השנייה, בלט באומץ לבו ובעוז רוחו, ולכן נשלח לכל מקום שצצו בו בעיות. הוא שמר על אדמות, עזר לתושבים ועצר הטרדות מצד הבדואים והצ'רקסים.

בשיח' אברק הוא הקים חווה ופיקד על הגנת היישובים באזור מטעם הקרן הקיימת לישראל. במסגרת שיטוטיו במקום ומנהגו לחפור במקומות שעבר בהם, גילה זייד פרצה שהובילה לאחת המערות, ובתוך המערה מצא ממצאים עתיקים, כתובות ועוד. זייד פנה ליצחק בן צבי ולארכיאולוג בנימין מזר, ובעקבות זאת התגלתה בית שערים בתפארתה. זייד נרצח בשנת 1938 והונצח באנדרטה שהוצבה על גבעת שיח' אברק ב-1940. פסלו של זייד רכוב על סוסתו "דומיה" משקיף אל העמק שפעל בו ומנציח את האיש והאגדה. גן לאומי בית שערים נכלל ברשימת האתרים שהציעה מדינת ישראל לאונסק"ו להכיר בהם כאתרי מורשת עולמית.

רבי יהודה הנשיא – תמצית קורות חייו

רבי יהודה הנשיא היה מנשיאי ישראל לאחר החורבן, ומגדולי האומה. נשיאתו חותמת את תקופת "תנאים" (חכמי המשנה), יוצרי החטיבה הראשונה ב"תורה שבעל-פה".

נולד בסביבות שנת 136 לספירה- ג'תתצ"ז ומת בשנת 220. כנשיא הסנהדרין עמד בראש קהילת החכמים שעסקה בלימוד תורה והוראתה, כמו גם בפיתוח ההלכה שתהווה את התשתית המשפטית של הקהילות היהודיות בכל העולם. הוא גם היה הנציג של הישוב היהודי בא"י בפני השלטון הרומי בשנים הקשות אחרי כישלון מרד בר כוכבא. כאשר המרכז היהודי עבר מארץ יהודה החרבה לגליל, פעל רבי בהצלחה לשיקום החיים ולשיפור היחסים עם השלטון הרומאי. האגדה מספרת על ידידותו עם הקיסר. בתלמוד נכתב שמימות משה רבינו עד אליו לא נמצא אדם מלבדם שכולל יחד "תורה וגדולה". השפעה עצומה הייתה למפעלו הספרותי הגדול שהוא עריכת המשנה, שתניח את המצע ליצירה הספרותית הגדולה בתלמודים, במדרשים וקבצי ההלכה, עד ימינו אלה. עיצוב היהדות כמסכת של אמונה ואורח-חיים המעוצב ע"י ההלכה איפשר את התמדת קיומו של העם היהודי בפיזורו ללא בסיס טריטוריאלי (עד שהתנועה הציונית חידשה את הישוב היהודי והריבונות היהודית בא"י). בגלל השפעתו הרבה הוא מכונה פעמים רבות "רבי" כלומר "הרב האולטימטיבי", וגם "רבנו הקדוש".

נשיאותו חותמת את תקופת תקופת התנאים, וסלל את הדרך לתקופת ההמשך: תקופת האמוראים בה המרכז היהודי עובר מארץ ישראל לבבל. לא רבים המנהיגים שהיו צריכים לקבל החלטות גורליות כל כך בתקופה קשה ומאתגרת כל כך כמותו. היה מנהיג רוחני ופוליטי בקנה מידה היסטורי השפעתו גם הדתית וגם הפוליטית הייתה גדולה בעיקר כמנהיג שהשכיל להכין את עם ישראל לתקופת הגלות הקשה.

למד תורה אצל אביו ואצל רבי שמעון בר יוחאי, רבי אלעזר ורבי יהודה בר עילאי, ונהיה גדול הדור. מונה לנשיא הסנהדרין לאחר פטירת אביו, ושימש בתפקיד זה עד פטירתו. היה מנהיג דומיננטי מאוד כך שבדורו הוא נחשב המנהיג הבולט שריכז בידי ואת רוב הסמכויות החשובות ופעל רבות לטובת העם במישורים רבים: תיקן תקנות ציבוריות והלכתיות, גרם להטבת היחסים עם הממשל הרומאי, ריכז וביסס את היישוב היהודי בגליל ואת ביסוס עולם התורה והחכמים בעיקר בעיר טבריה.

עיקרון משמעותי להבנת דמותו ופועלו של רבי יהודה הנשיא הוא זה שרבי יהודה הנשיא שחי בפרק זמן רגיש שהיווה תפר בין תקופות, היה מודע למעבר קריטי זה ונהג בשיקול דעת רב ובמבט ריאלי ומפוכח כלפי העתיד הקשה הצפוי בהמשך בגלות: במעבר לבבל ומשם פיזור היהודים ברחבי העולם כולו. אחריות זו מתבטאת במספר צעדים בהם נקט. בראשם כתיבת התורה שבעל פה לחיבור שנקרא "המשנה", והשינוי בגישה אל השלטון הזר במקרה זה הרומאי מתוך הבנה כי כדי לשרוד בגלות העם היהודי מוכרח להתרגל לפיחות במעמדו ועליו לשאוף לשיתוף פעולה גם עם שלטון עוין. ולכן בימיו רבי יהודה הנשיא פעל לחימום היחסים על השלטון דבר שהיטיב את מצב היהודים בארץ ישראל ובכל שטחי האימפריה הרומאית, במיוחד לאור המצב הקשה והיריבות ששררו קודם לכן.

מפעלו החשוב והמשמעותי ביותר היה כפי שנאמר כתיבת ועריכת המשנה. המשנה היא בעצם סיכום של כל ההלכות כלומר ההנחיות המעשיות התורניות שיש לפעול על פיהם. עד לכתיבת המשנה עברה ההלכה בעל פה מדור לדור ומרב לתלמיד, אך כיוון שחשש רבי יהודה הנשיא שבגלות בגלל הצרות והקשיים לא תוכל ההלכה - התורה שבעל פה לעבור מרב לתלמיד בצורה מסודרת הוא החליט להעלות את הדברים על הכתב כדי לשמר כמה שניתן את ההלכה שלא תישכח.

הוא היה בעל מידות מוסריות נעלות עד שהתלמוד כותב עליו שמאז שמת בטלה מן העולם הענווה האמתית ויראת החטא. למרות עושרו הגדול מעמדו והתנהלותו כלפי חוץ בשררה, כלפי עצמו התנהג בצניעות והסתפק במועט, והוא מעיד על עצמו לפני פטירתו שלא נהנה מהעולם הזה אפילו מעט וכל העושר והכבוד שימשו אותו רק בשביל לפעול לטובת עם ישראל בתקופה הקשה בה היה שרוי. העמיד תלמידים שהיא אחר כך מגדולי האמוראים ביניהם: רבי יוחנן, רב, רבי חייא, רבי אושעיה ובנו ממשיך דרכו רבן גמליאל. סבל בשנותיו האחרונות ממחלה קשה, ונפטר כנראה בשנת 220. פטירתו מתוארת בתלמוד כאירוע טרגי ועצוב מאוד, החלל העצום שהותירה דמותו העוצמתית והמשפיעה שאיחדה את העם סביבה היה בלתי ניתן למילוי. פטירתו מסמלת את סופה של תקופת התנאים והמעבר הסופי לגלות. נקבר בקבר מפואר כיאה למעמדו בבית שערים, אם כי יש הטוענים שקברו נמצא בציפורי.

דמותו של רבי יהודה הנשיא היא מופת למנהיגות מלאת אחריות וראייה לטווח הארוך, לאומץ לקחת החלטות קשות אך הכרחיות, ולשיתוף פעולה עם שלטון זר יחד עם שמירה על כבוד יהודי ועצמאות יחסית. גדלותו בתורה, מסירות הנפש שלו, מידותיו והדרכותיו הם מעוררי השראה. מתוך אתר רשות הטבע והגנים על גן לאומי בית שערים.